

Vadim Kožinov

**RUSKI ČLOVEK
V ISKANJU RESNICE**

Zgodovina Rusije in Ruske besede

Vadim Kožinov

**RUSKI ČLOVEK
V ISKANJU RESNICE**

Zgodovina Rusije in ruske besede

UMco

UMco, Ljubljana, 2012

Vadim Kožinov
RUSKI ČLOVEK V ISKANJU RESNICE
Zgodovina Rusije in ruske besede

© za Slovenijo, prevod in besedilo:
Društvo slovensko-ruskega prijateljstva France Prešeren, 2012

Izdajatelj in založnik:
UMco d. d. / Zbirka Ruska misel

Prevod: Vesna Kovjanič
za Društvo slovensko-ruskega prijateljstva France Prešeren

Urednik knjige: Just Rugel

Glavni urednik: Samo Rugelj

Pomočnica urednika: Renate Rugelj

Oblikovanje ovitka: Žiga Valetič

Idejna zasnova naslovnice: Boris Rugel

Postavitve: Aleš Cimprič

Lektura: Mira Turk Škraba

Tisk: NTD d. o. o.

Naklada: Prvi natis, 300 izvodov, sprotni tisk
Ljubljana, 2012

Avtor slike za naslovnico je Mihail Šankov.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(47)
821.161.1(091)

KOŽINOV, Vadim Valerianovič

Ruski človek v iskanju resnice : zgodovina Rusije in ruske besede / Vadim Kožinov ; [prevod Vesna Kovjanič]. - 1. natis. - Ljubljana : UMco, 2012. - (Zbirka Ruska misel)

ISBN 978-961-6803-46-5 (trda vezava)
ISBN 978-961-6803-47-2 (broš.)

262351872

VSEBINA

KDO SI JE IZMISLIL »PERESTROJKO« IN ZAKAJ	7
ABHAZIJA IN ČEČENIJA:	
ZGODOVINSKI USODI IN SODOBNOST	12
Glavne smeri abhazijske zgodovine in sedanjost	14
Abhazija in Rusija	21
Čečenija: povsem drugačna usoda	26
Usode narodov ZSSR in splošno stanje v svetu	
v 20. stoletju	34
Kratki sklepi	40
BIZANTINSKA IN MONGOLSKA	
DEDIŠČINA V USODI RUSIJE	45
Rusija in »Cesarstvo Romejev«	45
Mongoli in Rusija	77
IN JEZIK VSAK ME V NJI BO BRAL IN SPOŠTOVAL	94
Puškin in Rusija	145
ZGODOVINA NE PRENAŠA PREPADOV	150
RUSKI ČLOVEK V ISKANJU RESNICE	156
Smo nacija dokončnega in brezpogojnega zanikanja	156
Zakaj tako kritično gledamo na svojo preteklost	158
Nespravljiv odnos Rusa do svojega zla	160
Zahod – »nesporno merilo«	164
Namesto sklepa	166
RODITI SE V RUSIJI	168
RESNICA O POGROMIH	174
KAJ SE JE V RESNICI ZGODILO LETA 1917?	214
NOBELOV MIT	290

Ali ima Nobelova nagrada svetovni pomen	291
O evropskih in ameriških nagrajencih	294
Resnični temelji »prestiza« Nobelove nagrade	300
Nobelova nagrada in Rusija	303
Kako pa je z zadevo danes?	310
NISMO NE BOLJŠI NE SLABŠI OD DRUGIH. SMO DRUGAČNI.	313
»Država je on«	313
»Kost' mi ljažem, a srama ne imam«	315
Ioan v primerjavi s Karlom ni zlodej	317
KDO VSILJUJE TEMO ANTISEMITIZMA IN ZAKAJ	320
UGANKA SEDEMINTRIDESETEGA LETA	334
UGANKA KOZMOPOLITOV	355
Razmišljanja ob koncu stoletja	355
SOLŽENICIN PROTI SOLŽENICINU	376
GLAVNO O PUŠKINU OB DVESTOTI OBLETNICI	397
Kje se je pesnik rodil	397
Vem, na veliki mi je poti ...	404
Puškin kot stvaritelj ruskega klasičnega sloga	430
Skrivnost poezije	464
Puškin in Čaadajev (k zgodovini ruskega samozavedanja)	430
O pesnikovi skrivnostni smrti	513
Posmrtna knjiga	540
Nujen in zelo bistven dodatek	565
Spomini o spominih ...	567
Iz Zapiskov A. O. Smirnov	574
O dnevniku nekega preprostega človeka – pesnikovega sovrstnika	585
Puškin, starorusko ustvarjanje in Velika Domovinska vojna (razprava o zgodovinskem zaporedju)	592

KDO SI JE IZMISLIL

»PERESTROJKO« IN ZAKAJ

V časopisu *Pravda Rossii* je bilo 5. maja 1995 na naslovnici – kot zelo pomembna novica! – objavljeno po svoje zelo pomembno sporočilo. Izkazalo se je, da je skupina bralcev iz Petrozavodska pri branju poglavij v mesečniku *Soveršénno sekretno* št. 2 za leto 1995 objavljenega »memoarskega romana« Operacija Golgota, ki ga je napisal znani sovjetski obveščevalc polkovnik Mihail Ljubimov, odkrila, da je ena od fotografij v delu navadna fotomontaža. Kot so sporočili bralci, je bil na izvirni fotografiji upodobljen »prvi sekretar pokrajinskega komiteja KPSS I. I. Senjkin. Vendar pa se je na njegovih ramenih na časopisni sliki znašla glava M. Ljubimova!«

Bralci so zadevo označili za podlo, v teoriji satire pa gre za dokaj tipičen postopek (dodelitev glave telesu, kateremu ta ne pripada) in so jo že zdavnaj označili s terminom »groteska«. Torej, kakršni koli namerni očitki petrozavodskim bralcem bi bili nepravilni, saj je delo M. Ljubimova razburilo ali pa vsaj globoko presenetilo mnoge ljudi. Zato moramo zadevo razčleniti.

Operacija Golgota govori o delovanju visokih političnih in ideoloških osebnosti v letih 1980–1990, torej od Andropova do Jelcina in od Aganbegjana do Mitkove. Pripoved sama predstavlja prav *satiro*, ki je na trenutke celo odkrito groteskna. Konec koncev nam daje svojevrsten ključ za razumevanje dela že sama oznaka zvrsti – »memoarski roman«. Ta zveni namerno ironično in predvsem pomeni, da so spomini izmišljeni (roman).

Zaradi burnega odziva bralcev se je zmedeni M. Ljubimov v naslednji izdaji mesečnika *Pravda Rossii* opravičeval

takole: »V besedilo sem namenoma vnesel zelo absurdne odlomke, poleg tega pa je umetnik svoje delo namerno opravil tako, da je bila fotomontaža opazna.« In avtor govori resnico. Kaj je umestno za sveto resnico sprejeti takšno, recimo temu, pojasnilo vzroka, zakaj v provinci ne umikajo Leninovih spomenikov: »Ljudstvo je tam premalo izobraženo, mnogi menijo, da še danes vlada Lenin«? Ali pa drug odlomek: »Že za življenja Andropova (in po njegovem ukazu – opomba Vadim Kožinov, v nadaljevanju V. K.) smo ustanovili posebne šole, v katerih so temeljito pripravljali kvalificirano mafijo in jo celo učili tujih jezikov.« Ali pa: »Kot vemo, Jelcin ne more iti mirno mimo reke ... želja po odrešitvi je dednega značaja« itd.

Kljub vsemu je delo M. Ljubimova skorajda večina bralcev dojela popolnoma resno. S čim je to pogojeno? Menim, da predvsem s tem, da ruski bralci niso vajeni takšne satire, v kateri so »vodilne« osebnosti predstavljene s pravim imenom.

V letih od 1970 do 1980 so sicer pogosto objavljali dela Arta Buchwalda, v katerih je satirično in celo groteskno pod pravimi imeni upodobil ameriške osebnosti, tudi predsednike, vendar pa le stežka najdemo tovrstna domača dela.

* * *

Pred sto petindvajsetimi leti se je pojavilo delo Saltikova-Ščedrina Zgodovina mesta Glupov. Prototipi junakov so bili pogosto dokaj prepoznavni, vendar pa so bila imena teh junakov (Ugrjum-Burčejev, Perehvat-Zalihvatski itd.) enako groteskna kot njihova dejanja.

Leta 1902 je tedaj znani pisatelj Amfiteatrov objavil svoje senzacionalno delo Gospoda Prevarantski. Vsi so razumeli,

da gre za carsko družino Romanovih, vendar so delo dojemali kot satiro in ne kot »podatke« o resničnih dogodkih v Zimskem dvorcu. Tudi satirične podobe Mihaila Bulgakova (kar sedaj dokazujejo njegovi poznavalci) so temeljile na resničnih prototipih, vendar je recimo v Mojstru in Margareti nastopal direktor MASSOLITA (izmišljeno literarno združenje v romanu, ki se lahko razlaga na več načinov, med drugim tudi kot »literatura za množice« – op. prev.) Berlioz in ne direktor RAPP-a (Rusko združenje proletarskih pisateljev – op. prev.) Averbah, ki je njegov prototip.

Do »nesporazuma«, ki ga je povzročilo delo Mihaila Ljubimova, je očitno prišlo, ker bralci, potem ko so videli *resnična* imena, dogajanja v »memoarskem romanu« niso mogli dojemati kot izmišljenega in so morali izbrati enega od dveh odgovorov: ali imajo pred seboj izvirne podatke ali pa gre za zlonamerno potvarjanje. Seveda pa obstaja še en »odgovor«. Tako globokomiselni nekdanji partijski ideolog (o njem bomo več povedali pozneje) A. Nujkin piše, da »noben razumen človek ne bo verjel večini izmišljotin nekdanjega čekista«. To torej pomeni, da bo neki del, četudi manjši, dojel kot resnico, kot objektivno informacijo. Gre seveda za svojevrstno estetsko nepismenost, saj satira, kot tudi druge književne zvrsti, skladno s pravilno Feuerbachovo tezo ne zahteva, da bi njena dela priznali kot resničnost.

Razpravljamo lahko o tem, ali se je sploh splačalo v pogojih današnje, za Rusijo enkratne »glasnosti« kršiti tradicijo in ustvariti satiro, v kateri so imena vseh junakov njihova resnična imena. V bistvu temu ni tako pri vseh junakih. Andropov v delu Ljubimova daje ukaz, v skladu s katerim »mora »divje« reforme ... izvesti intelektualec ... z debelim gobcem ... Sedaj ne morem navesti imena, vendar se je pri nas, na srečo, razplodila množica znanstvenoraziskovalnih

inštitutov, tam tudi raziščite ... V roke bo vzel Hayekovo (ekonomist, pesnik trga – V. K.) knjigo in ji dal življenje. Reforme morajo biti do ljudstva krute.« Kot kaže, lahko prikazemo popolnoma primerno in očitno prepoznavno podobo tudi brez imena prototipa.

Če bi Ljubimov navedel tudi ime, bi zatem njegov resnični nosilec verjetno objavil neprijeten ugovor – izjavil bi, na primer, da leta 1991 v roke ni vzel Hayeka, temveč Friedmana. Prav v takšnem duhu sta Nujkin in Starovojtova besno protestirala proti navedenemu o junakih dela Ljubimova, ki sta nosila njuni imeni. Nujkin je z negotovanjem ugovarjal (glej *Kuranty* z 12. aprila 1995), da se (naj mimogrede omenimo, da je Ljubimova prišteval k »fašistom«) z diskreditacijo naše zgodovine ni ukvarjal od januarja 1987, temveč to počne »še leto in pol« (tu ima očitno prav, saj se do leta 1987 po svoji specializaciji, ki jo je končal na Akademiji družbenih ved pri CK KPSS, verjetno ne bi mogel »premestiti«). Starovojtova je trdila (glej *Sovershenno sekretno*, št. 3, 1995), da ji »naloge izdelati projekt obnovitve zasebne lastnine v ZSSR« ni zaupal Ljubimov (ki po njenih besedah »predrzno laže«), temveč po mojem mišljenju nekdo bolj vpliven.

Ti ugovori pričajo o enkratnem učinku satiričnega dela Mihaila Ljubimova. Istočasno v svojem že citiranem odgovoru na očitke bralcev postavlja popolnoma utemeljena vprašanja tem svojim »nasprotnikom«, ki naj bi bili »izobraženi«. »Kaj je prizadelo vaše možgane, gospodje tovariši? Ali se je mogoče z glavo tako sumljive kakovosti ukvarjati s politiko?«

Ko govorimo o delih M. Ljubimova, ne smemo mimo vprašanja o percepciji bralca. Vendar pa bistvo ni v tem. Po mojem mišljenju je ta satirični »memoarski roman« močan in opazen pojav (sicer ne bi niti pomislil na to, da bi razpravljajal o njegovih kritikah).

Neusmiljeno *uvajanje kapitalizma v Rusijo*, da bi ljudstvo zatem dokončno izbralo socializem, ki je v romanu predstavljeno kot uresničevanje zamisli Andropova, je seveda popolnoma satirična in v mnogem groteskna podoba tistega, kar se je v državi dogajalo v zadnjem desetletju. Vendar lahko popolnoma utemeljeno trdimo, da je v svojem bistvu prav takšna *volja same zgodovine*. Prav tako so stvari potekale namreč tudi po velikih revolucijah v Angliji in Franciji: najodločnejši korak nazaj, obnovitev monarhije in fevdalnih privilegijev, nepovratno črtenje revolucije in vseh njenih posledic, nato pa končno dokončna utrditev nove gospodarske in politične ureditve, katere temelje je položila revolucija.

Tisti, ki danes v državi skušajo še posebno aktivno in »radikalno« zgraditi kapitalizem, bodo v prihodnosti prisiljeni priznati, da so v resnici pripomogli k dokončnemu zmagoslavju socializma, torej so bili delavci, popolnoma podobni junakom dela Mihaila Ljubimova. Navedimo vsaj en citat iz dela: »Po avgustovskih dogodkih je bila naša naloga predvsem v tem, da prebivalstvo pripeljemo do popolne revščine. Jurij Vladimirovič (Andropov) je podcenjeval rušilne talente naših ekonomistov teoretikov; v dveh letih so tako rekoč izpolnili vse točke druge etape Golgote.«

Da, junaki »prostih cen«, »privatizacije« in drugega bodo na koncu doumeli, da so bili, ne glede na vso dramatičnost ali celo pravo tragičnost našega časa, enako kot angleški in francoski »restavradorji«, predvsem komične figure, ki so bile v celoti pripravljene postati prototipi junakov najbolj jedke satire. Operacija Golgota pa jih je prikazala kot takšne že danes.

ABHAZIJA IN ČEČENIJA: ZGODOVINSKI USODI IN SODOBNOST

Pred več kot tridesetimi leti je na mojo življenjsko pot zaneslo nekaj tedanjih mladih abhazijskih kulturnikov, ki so svojo izobrazbo pridobili v Moskvi. Ta poznanstva bi se seveda lahko končala kot življenjska etapa brez posledic, vendar me je nekaj v teh ljudeh, njihovih mislih in skrbah (dolgo niti nisem vedel, kaj natančno) začelo zanimati že od samega začetka. Postopoma sem začel brati knjige abhazijskih avtorjev in knjige o Abhazijcih ter poskušal razumeti večstoletno zgodovino meni prej neznanega naroda (te knjige so sedaj pravi oddelek moje osebne knjižnice). Končno sem se odpravil v Abhazijo. Ne tisto »turistično«, katero pozna mnogo Moskovčanov, temveč med očarljive prebivalce in naselja v predgorju Kavkaškega hrbta: Kutol, Člou, Mokva, Džgerda ...

Sedaj ne morem predstaviti tega, kar sem odkril na koncu – večinoma sem svoja odkritja predstavil v nekaj objavljenih člankih. Rekel bom le to: z umom in srcem nisem le v celoti sprejel, temveč sem – in ne bom se ustrašil odgovorne besede – vzljubil ta mali (v svetovnem merilu in tudi merilu tedanje domovine) in istočasno resnično enkratni ter nezamenljivi narod, ki je živel na tako majhnem prostoru med rekama Psou in Ingur, ki tečeta le 170 kilometrov druga od druge. Videl sem bogastvo, zapletenost in posebno, skrito in v dejanjih neizrazno *silo* ljudskega duha.

Komajda lahko najdem besede, s katerimi bi lahko izrazil čustva, ki sem jih občutil, ko je abhazijski narod, ki šteje

le sto tisoč pripadnikov, zmagoslavno odbil napad štirimilijonske, po številu kar štiridesetkrat močnejše sosedo. Prosim, da mi odpustite za priznanje povsem osebnega ponosa: Abhazijci so nesporno upravičili vse, kar sem o njih mislil v letih pred tem.

Ne glede na to, da sovražniki Abhazijcev sedaj trdijo, da je bila zmaga zagotovljena s pomočjo s strani, so njihove besede namerno lažne. Kakršna koli pomoč je navsezadnje le pomoč, problem pa na koncu *rešuje* tisti, kateremu pomagajo, in ne tisti, ki pomagajo.

Junaštvo Abhazijcev, ki vzbuja le občudovanje, ni dobilo pravega priznanja v *uradnem* mnenju Rusije in Zahoda, ki podpira le tisto, kar se mu zdi *koristno* podpreti (o čemer bom tudi še govoril). Vendar pa v svetu danes obstajajo ljudje, ki jih navdušuje podvig tega naroda. Ker je svet danes postal dobesedno enoten in je vsak dogodek, ki se zgodi na kateri koli točki planeta, neposredno dogodek svetovne zgodovine, je Abhazija leta 1992 prav neposredno vstopila na svetovno prizorišče (seveda je bila zgodovina Abhazije v vseh stoletjih neločljiv del zgodovine vsega človeštva, vendar pa prej to ni bilo vsem očitno dejstvo).

Med drugim sem imel tudi priložnost, da sem se sam prepričal o tem, kako se »abhazijska tema« danes dobesedno premika po vsem svetu, kako se besede o Abhazijcih, ki so bile izgovorjene v Moskvi, slišijo daleč na Zahodu, nato zvenijo v domači Abhaziji in se ponovno vračajo v Moskvo. Bilo je tako. Jeseni leta 1992, v času dobro znanega spopada na področju Gagre, sem se kmalu po tem, ko sem obiskal Abhazijo, pogovarjal z nekaj poslanci vrhovnega sovjeta Rusije. Poslanec S. N. Baburin, ki je vedel za moje zanimanje za Abhazijo, me je vprašal, kakšen bo po mojem mišljenju rezultat spopadov. Malo hudomušno, vendar kljub

temu resno, sem rekel, da je na to vprašanje že pred sto petdesetimi leti odgovoril Lermontov s svojim verzom iz Demona: »... zbežali plahi so Gruzini!«¹

Med sogovorniki se je gibal (za kar nisem niti vedel) dopisnik slavne münchenske radijske postaje Svoboda, ki je še isti dan v etru povzel naš pogovor. Čez nekaj časa je v Moskvo pripotoval narodni pesnik Abhazije Bagrat Vasiljevič Šinkuba, s katerim sva se seznanila mnogo let pred tem, in mi povedal, kako so ljudje v njegovem rojstnem mestu Člou slišali to oddajo in se kmalu zatem navduševali nad pravilno Lermontovo napovedjo rezultata spopadov.

Glavne smeri abhazijske zgodovine in sedanjost

Ko pripovedujem o vsem tem, ne pozabljam, da tako v tako imenovani nekdanji ZSSR kot tudi na Zahodu obstajajo vplivne osebe, ki skušajo sedanji junaški boj abhazijskega naroda za obstoj (v nadaljevanju bomo tudi dokazali, da gre prav za to) razlagati kot nezakonito dejanje rušenja »teritorialne celote Gruzije«. Kot »dokaz« takšne razlage navajajo navadno tri dejstva:

- 1) v Abhaziji je bilo pred letom 1992 znatno več Gruzijcev kot Abhazijcev;
- 2) v davni preteklosti, v času suverene države na področju Gruzije (10.–13. stoletje) je bila Abhazija njen neočljiv del;
- 3) Abhazija je bila leta 1931 kot avtonomna republika priključena Socialistični sovjetski republiki Gruziji.

1 Mihail Jurjevič Lermontov. *Pesmi; Junak našega časa*. Ljubljana, 1965. Prevod: Mile Klopčič.

Glede prvega argumenta moramo reči tole: po vrsti vstaj, ki so v Abhaziji potekale v drugi polovici 19. stoletja, je navodilo ruskega carja z 31. maja 1880 Abhazijce označilo za krivca. To so izkoristile sosede in začele aktivno naseljevati abhazijska ozemlja. Leta 1886 je na področju Abhazije živelo le 4.100 Gruzijcev, le desetletje pozneje, leta 1897, pa jih je bilo že skoraj 26 tisoč, torej kar šestkrat več. Nato se je – še posebno po uradnem preklicu navodila, ki se je izvajalo na pobudo velikega ruskega državnika P. A. Stolipina – preseljevanje močno zmanjšalo in se je do leta 1917, torej dve desetletji pozneje, število Gruzijcev v Abhaziji povzpelo le do 37,4 tisoč.²

Tok preseljencev je ponovno začel naraščati po letu 1917, predvsem od leta 1930 naprej³ in je tako do leta 1959 število Gruzijcev v Abhaziji v primerjavi s predrevolucijskim obdobjem naraslo za kar štirikrat. V le stotih letih se je število Gruzijcev v Abhaziji povečalo za skoraj šestdesetkrat, Abhazijcev pa za le dvakrat.

Bistvo pa ni v tem. Dejstvo, da je Gruzijcev v Abhaziji več, ni pomenilo in ne pomeni, da Abhazijo lahko objavijo za »neločljiv del Gruzije«. Tako je bilo na primer v Kazahstanu v času razglasitve neodvisnosti (leta 1991) manj kot 40 odstotkov Kazahstancev, vendar nihče od državnikov drugih držav zaradi tega ni izpodbijal zakonite kazahstanske suverenosti. Po drugi strani pa v Tbilisiju iz neznanih razlogov ne le izpodbijajo to vprašanje, temveč tudi odločajo o njem.

Oglejmo si поблиže drugi sklep, v skladu s katerim naj bi bila Abhazija Gruziji priključena že v srednjem veku, ko se je na gruzijskem ozemlju – po dolgi nadvladi Irana, Bizanca

2 Glej *Materialy po istorii Abhazii*, 1990, 1. izdaja, 22.

3 Glej leta 1992 izdani zbornik *Abhazija: dokumenty sovidetel'stvojut. 1937–1953*.

in zatem Arabskega kalifata – oblikovala suverena država. V resnici na začetku 10. stoletja ni bila Abhazija priključena Gruziji, temveč ravno nasprotno – večji del gruzijskih ozemelj se je postopoma priključil suvereni abhazijski državi, ki je takrat obstajala že dve stoletji.

Prav tako sta, izvirajoč iz neizpodbitnih zgodovinskih dejstev, razlagala problem največja zgodovinarja *gruzijskega* naroda, akademika I. A. Džavahišvili (1878–1940) in S. N. Džanašia (1900–1947). Njuna znanstvena čast jima ni dovoljevala, da bi potvarjala zgodovino, kot so počeli njuni politikantski kolegi (ki niso niti dostojni tega, da jih imenujemo kolegi).

Pred tisoč leti je prišlo do (kot pričajo današnji dogodki, se je to v določeni stopnji ohranilo do danes) tekmovanja med številnimi gruzijskimi plemeni in njihovim plemstvom – *aznauri*. I. A. Džavahišvili je v svojem delu *Zgodovina gruzijskega naroda* (2. knjiga, 103–105) pisal, da so bili gruzijski *aznauri* »nasprotniki združenja Gruzije; plemstvo vsakega posameznega področja je namreč podpiralo neodvisen obstoj«, in »ko so abhazijski cesarji zmagali, so v tem boju sodelovali tudi veliki plemiči, predvsem kartlijski *aznauri*, ki so bili vajeni, da nad seboj nimajo cesarja; v večini primerov so nastopali proti *politiki združevanja* abhazijskih cesarjev«.

Džavahišvili analizira celo vrsto zgodovinskih dejstev, ki brezpogojno potrjujejo njegove teze, predvsem raziskuje okoliščine, v katerih so plemiči sprovcirali mlajšega brata Dirmita II. (967–975) na začetek boja za oblast: »kartlijski plemiči so podprli tekmeca in sovražnika abhazijskega cesarja in mu ponudili zatočišče ter tako skušali oslabiti svojega gospodarja« (tj. abhazijskega cesarja Dirmita II.).

O tem je pisal tudi drugi večji gruzijski zgodovinar S. N. Džanašia. V svojem članku o Abhazijskem cesarstvu za drugo izdajo Velike sovjetske enciklopedije je takole označil

prenos prestolnice tega cesarstva iz Anakopije (danes se na področju tega starega mesta nahaja Novoatonski samostan) v Kutatisi (danes Kutaisi): »To je pričalo o glavni usmeritvi politike Abhazijskega cesarstva ... Šli so po poti združevanja Gruzije.«

Celo pozneje, leta 1937, je gruzijski zgodovinar G. A. Melikišvili v svoji raziskavi o političnem združenju Gruzije iskreno pisal, da »vladajoči krogi Abhazijskega cesarstva Abhaziji niso priključili le Kartli (tj. glavni del vzhodne Gruzije – V. K.), temveč tudi del posestev Bragationov v južni Gruziji.« Naj opozorimo, da si abhazijski zgodovinarji, za razliko od poštenih gruzijskih, do pred kratkim o tem problemu niso upali pisati tako odločno.

Torej nikakor ne moremo zanikati, da država, ki je na začetku 10. stoletja združila gruzijska ozemlja, ni bila prav abhazijska, saj se v vseh zgodovinskih izvirnikih navaja kot *Abhazijsko cesarstvo*. Dejstva so v tem primeru tako neizpodbitna, da so se goljufi primorani zatekati k zelo žalostnim argumentom. Skušajo nas prepričati, da je v 10. stoletju pod nazivom »Abhazi« živel gruzijsko pleme. Resnično veličastna je v tem pogledu evolucija znanega gruzijskega avtorja P. I. Ingrokvje. Leta 1941 je v svojem delu »Leontij Mroveli – gruzijski zgodovinar 8. stoletja« trdil, da se je v 10. stoletju začelo to veliko gibanje in politična ekspanzija abhazijskega plemena, ki je pustilo za sabo tako velike sledi v politični zgodovini stare Gruzije in zelo pripomoglo (reči bi morali, da *odločilno pripomoglo* – V. K.) k državni tvorbi stare Gruzije.

Petnajst let pozneje je v delu »Georgij Merčule« (1954) taistega Ingorkva označil za pripadnika »tako imenovane abhazijske dinastije, ki je pravzaprav dinastija lazijških mtavarov« (mtavari so vladarji; Lazi pa so eno od zahodno-gruzijskih plemen).

Vsekakor je več kot neprepričljiva različica, v skladu s katero so se pod nazivom Abhazijcev »skrivali« Lazi, in pozneje je prišlo do drugega »odkritja«: Abhazijci sami naj bi bili le eno od gruzijskih plemen, ki je ustvarilo Abhazijsko (torej gruzijsko) cesarstvo. Kar zadeva Abhazijce, ki so ostali na svojem ozemlju, naj bi šlo za *osvojitve* tega področja s severa. Zavzeli naj bi jih namreč Adigi z gor in so tako izgubili svoje korenine.

Navedena različica se v bistvu razkrinkava sama po sebi: odločilna vloga Abhazijcev pri ustanavljanju enotne države, v katero so bila vključena tudi mnoga gruzijska plemena, je tako neizpodbitna in očitna, da je edini »izhod« Abhazijce razglasiti za Gruzijce. Lahko mi oporekajo, da je bil uradni književni jezik srednjeveškega Abhazijskega cesarstva gruzijski in ne abhazijski. To je res, vendar je to tudi naravno, saj so bila gruzijska plemena velika večina prebivalstva Abhazijskega cesarstva. V takšnih zgodovinskih okoliščinah so se zadeve razvijale praviloma podobno navedeni. Navedimo vsaj en značilen primer: od 13. do 15. stoletja je obstajala Velika litovska kneževina, ki je vključevala velik del zahodne stare Rusije (današnja Ukrajina in Belorusija), katerega je izgubila z mongolskim napadom. Šlo je seveda za litovsko državo, vendar pa je bil njen uradni jezik ruski (katerega so znali seveda tudi veliki knezi). V bistvu je šlo v primeru Abhazijskega cesarstva za enako zadevo.

V medsebojnem sporazumevanju so abhazijski cesarji in njihova bližnja okolica ohranjali lasten jezik. To je na primer razvidno iz tega, da cesarica Tamara (1184–1213), kot o tem pričajo viri, svojega sina ni klicala le po »uradnem« imenu Geortij, temveč tudi po popolnoma abhazijskem – Laša.

Končno naj opozorimo še na eno »ugotovitev« v prid tezi, da Abhazija pripada Gruziji, in sicer na »odločbo«, ki je bila

sprejeta leta 1931 in v skladu s katero je bila od leta 1921 samostojna republika Sovjetska socialistična republika Abhazija znižana na raven avtonomne republike v sestavi ZSR Gruzije.

Ne moremo mimo dejstva, da gre za *edini* primer v tistem času, da so znižali status nacionalne državne tvorbe. V državi je v tridesetih letih potekal ravno nasproten proces: avtonomni republiki Kazahstan in Kirgizistan, ki sta bili vključeni v RSFSR, sta postali zvezni republiki. Na področju Kavkaza so avtonomna področja postala avtonomne republike, kot npr. Kabardino-Balkarija, Severna Osetija, Karačajevo-Čerkezija, Čečeno-Ingušetija itd. Le Abhaziji so brez kakršnih koli resnejših podlag znižali status. Nedvomno to dejanje ni ustrezalo volji abhazijskega naroda (že zaradi za Abhazijce, kot tudi vse Kavkazce, značilnega čustva narodnega ponosa) in ga je narekoval le interes Gruzijcev.

SSR Abhazija je bila do leta 1931 vključena v ZSFSR (Zakavkaško sovjetsko federativno socialistično republiko) in vprašanje o njej je reševalo, seveda, vodstvo te federacije. Glavna oseba je bil tedaj sekretar tako imenovanega Zakkrajcoma Vkp(b) (Zakavkaškega pokrajinskega komiteja Zvezne komunistične partije (boljševikov) – op. prev.) Mamija Orahelašvili, vendar pa je bila dejanska oblast nad Zakavkazjem, kot lahko razberemo iz dejstev, v rokah »poblaščenega predstavnika OGPU« (Združena državna politična uprava – op. prev.) na Zakavkazju – Lavrentija Berije. O tem priča to, da so Orahelašvilija leta 1931 odstavili s položaja in ga je zamenjal Lavrentij Kartvelašvili, katerega je že leto zatem, leta 1932, zamenjal drugi Lavrentij – Berija, ki je bil že prej nedvomno vsemogočni gospodar Zakavkazja.

Bistveno je tudi to, da sta bila pred Berijo na položaju pooblaščenega predstavnika OGPU v Zakavkazju Jud

Solomon Mogilevski (do 1926) in Poljak Stanislav Redens (do 1930), močan pritisk na Abhazijo pa se je začel ravno tedaj, ko je Redensa zamenjal njegov namestnik Berija. Kmalu zatem, leta 1932, je postal prvi sekretar Zakkrajcoma in je tako le še uradno utrdil svoj položaj oblastnika Zakavkazja. Nikakršnega dvoma ni, da je prav oblastni Berija, ta Gruzijec, ki se je rodil in odrasel v Abhaziji, dosegel, da so jo vključili v sestavo Gruzije, in s tem dosegel, da so nacionalni republiki znižali status, kar se pred tem še ni zgodilo.

Resda so leta 1922 razglasili zelo meglen »posebni zvezni sporazum« med Gruzijo in Abhazijo, vendar to ni pomenilo, da je Abhazija del Gruzije. Tako leta 1925 sprejeta (in v bistvu leta 1931 preklicana) ustava socialistične sovjetske republike Abhazije sicer navaja »poseben zvezni sporazum z SSR Gruzijo«, vendar pa tudi nedvoumno trdi (5. člen): »SSR Abhazija je suverena država, ki na svojem ozemlju izvaja državno oblast samostojno in neodvisno od katere koli druge oblasti. /.../ Državljeni SSR Abhazije ohranjajo republiško državljanstvo in so istočasno državljani ZSFSR (Zakavkaške socialistične federativne sovjetske republike – op. prev.) (ne pa SSR Gruzije – V. K.) in ZSSR.

Kdo je Berija, dobro vemo (predvsem zaradi zloglasnega gruzijskega filma *Kesanje*). Šteti nad Abhazijo izvedeno akcijo za zakonito, pomeni šteti za zakonito poznejše preseljevanje celih narodov s Severnega Kavkaza in tudi iz same Gruzije, ki je potekalo pod Berijevim nadzorom. Tudi *vselitev* Abhazijcev v Gruzijo, ki je leta 1931 prav tako potekala pod Berijevim vodstvom, je bilo zanje prav tako težka, kot je bilo težko poznejše izseljevanje drugih kavkaških narodov. Celo Ševarnadze (da, on!) je bil 27. junija 1978 (po vnovičnih večjih nemirih v Abhaziji) na zahtevo iz Moskve v svojem govoru na plenumu CK KP Gruzije prisiljen priznati:

»Reči moramo, da se je v preteklosti, ki jo dobro poznamo, v odnosu do Abhazijcev izvajala politika, ki jo moramo pravzaprav označiti za šovinistično.«

Ko bi bilo tako samo v preteklosti. Navedimo raje zgovorne številke. Do leta 1931 je le nekaj deset Abhazijcev živelo zunaj meja svoje republike (tudi v SSR Gruziji). Do leta 1959 je bilo takšnih že dva tisoč, do leta 1989 pa se je z domačega ognjišča preselilo oziroma – recimo raje – zbežalo 9.445 ljudi, torej je skoraj vsak deseti Abhazijec menil, da ne more biti državljan SSR Gruzije.

Abhazija in Rusija

Vezi Abhazijskega cesarstva in Rusije nedvomno izvirajo iz davnih časov, saj sta bili od konca 8. do sredine 10. stoletja državi v območju vpliva tedanjega evrazijskega imperija – Hazarskega kaganata. Pozneje lahko v Kijevsko-pečerskem pateriku zasledimo zapise o tem, da so okrog leta 1080 »gostje – obezi« (Abhazijci) v Kijev dostavili mozaike za uspenski sobor Pečerskega samostana.

Leta 1154 se je kijevski knez Izjaslav Mstislavič poročil z Rusudan, sestro abhazijskega cesarja Georgija III., leta 1185 je sin velikega kneza Andreja Bogoljubskega postal soprog abhazijske cesarice Tamar, osetijski knez Soslan pa je bil svak ruskemu velikemu knezu Vsevolodu, imenovanemu Veliko gnezdo, ki se je poročil z bližnjo Soslanovo sorodnico kneginjo Marijo.

V 8. stoletju, ko je zaradi mongolskega napada razpadlo Abhazijsko cesarstvo, so abhazijska ozemlja, ki so se že popolnoma ločila od gruzijskih, krenila po svoji zgodovinski poti, čeprav so seveda obstajali medsebojni odnosi z neposredno

soseidnim delom Gruzije, Megrelijo. Na začetku 15. stoletja je Abhazija postala objekt osvajanja Osmanskega cesarstva, ki si jo je postopoma v določeni meri podredilo.

Kar zadeva gruzijska ozemlja, sta si jih v tistem času stalno delila med seboj Iran in Turčija. Ker sta bila oba tekmeča pripadnika islama, Gruzija pa je bila krščanska, je bila ta v izredno težkem položaju. Tako so za časa iranskega šaha Abbasa I. (1587–1629) skušali uresničiti cilj »popolnoma iztrebiti gruzijsko prebivalstvo« (le v Kaheti jih je umrlo sto tisoč, dvesto tisoč pa so jih odpeljali v Iran).

Zato se je v Gruziji že pred petsto in nekaj leti pojavila močna želja, da bi se vključila v sestavo najbližje krščanske države – Rusije. O tem jasno pričajo poslanice gruzijskih vladarjev ruskim carjem in imperatorjem, ki so se ohranile do danes. Najstarejša ohranjena sega v obdobje vladarja Kahetije Aleksandra, ki je Ivanu III. pisal leta 1483: »Velikemu Carju in Gospodarju, Velikemu Knezu globok poklon ... Hlapec tvoj ponižni Aleksander se ti klanja ... Si krščansko upanje, trdnjava vere naše, vsesvetli Gospodar, vseh zatočišče, ubogim si podpora ...«

V leta 1992 v Moskvi izdanem zborniku arhivskih gradiv Pod ruskim praporom je vključenih petnajst dokumentov, ki pričajo o tem, da je Gruzija *tri stoletja* znova in znova prosila za podložništvo Rusiji. Zaradi različnih razlogov je Rusija to lahko uresničila šele v obdobju od 1783 do 1803. Kakšno neverjetno potvarjanje so današnje izjave mnogih avtorjev in govornikov v Tbilisiju, ko pravijo, da je Rusija zavzela »svobodno Gruzijo«. Podobne izjave lahko slišimo, ne glede na dejstvo, da se je cela vrsta gruzijskih vladarjev skupaj s tisoči sonarodnjakov od 17. stoletja naprej naselila v Moskvi, saj niso mogli dočakati trenutka, ko bi Rusija prišla v Gruzijo in bi sprejeli podložništvo, ter so tako sami skušali postati njeni podložniki.

Povsem drugačna je bila usoda Abhazije, kjer se je predvsem zaradi posebnega narodnega duha islam mirno vključeval in sobival s krščanstvom, in sicer obe verstvi v kombinaciji z izvornim poganskim nasledstvom Abhazijcev. Konec 18. stoletja se je pred Abhazijo pojavilo vprašanje usodne zgodovinske *izbire*: ali bo vključena v območje vpliva turškega ali ruskega imperija.

Kot vemo, je tedanji vladar, abhazijski knez Kelešbej Čačba (Šervašidze; 1747–1808), predhodniki katerega so priznavali svojo vazalsko odvisnost od Turčije, zavrnil prejšnjo ureditev in leta 1806 uradno izrazil željo po tem, da bi Abhazija postala podložna Rusiji. Vendar pa rešitev težave ni bila preprosta; v Abhaziji so obstajali dokaj močni pristaši »turške izbire«. Med njimi je bil tudi najstarejši Kelešbejev sin in naslednik Aslanbej, ki se je na koncu vključil v zaroto proti svojemu očetu. Tedaj je Kelešbej Aslanbeju odvzel pravice do nasledstva in jih predal svojemu najmlajšemu sinu Seferbeju, ki je že pred tem sprejel krščanstvo pod imenom Georgij.

Vendar pa je 2. maja 1808 Aslanbej ubil svojega očeta in prevzel oblast v Abhaziji.

Ta dogodek je vnaprej določil usodo Abhazijcev. B. V. Šinkuba mi je pripovedoval, da že več let dela na tragediji, posvečeni temu dogodku, katerega je zelo težko utelesiti v njegovem celotnem protislovnem smislu – človeškem in narodnem, duhovnem in državnem. Pred seboj imamo resnično Shakespearjevo kolizijo.

Na eni strani imamo brezumno moč in strast upora, ki se ne ustavi niti pred umorom očeta, na drugi pa nedvomen nraštveni poraz, saj nikakor ne moremo upravičiti umora očeta.

12. avgusta 1808 je knez Georgij (Seferbej) Čačba potrdil voljo svojega umorjenega očeta, da bi Abhazija postala podložna Rusiji. 17. februarja 1810 je Aleksander I. izdal

ustrezen akt, 10. julija pa se je desant ruske vojske izkrcal v Suhum-Kali (Akua) in Georgij je prevzel oblast.

Upor se je vendarle nadaljeval. Izrazil se je že s tem, da je na stotine družin takoj po priključitvi Abhazije k Rusiji emigriralo v Turčijo, in s tem se je začelo *muhadžirstvo* (emigracija, preseljevanje, begunstvo – op. prev.), ki je trajalo skoraj do konca 19. stoletja.

Če krščanska Gruzija (z izjemo Adžarov, ki so prevzeli islam) v bistvu ni nikoli stala pred »izbiro« med turško in rusko orientacijo, je bila ta izbira za Abhazijo dolgo časa resničnost. Tako je Georgijev sin in naslednik Mihail – Hamudbej večkrat kolebal (v tem primeru je bistvenega pomena že dvojno poimenovanje – krščansko in muslimansko).

Ko govorimo o vsem tem, se moramo zavedati predvsem popolnoma samostojne, z gruzijsko nepovezane sodobne zgodovine Abhazije, poleg tega pa moramo tudi razumeti, da je ta izbira, ki je niso mogli premagati več desetletij, močno zaostrovala vsakršna nezadovoljstva in protislovja.

Tako se je na primer velika vstaja v Abhaziji leta 1866, kot je pokazal znani abhazijski zgodovinar S. Z. Lakoba (glej leta 1990 izdano avtorjevo delo Orisi politične zgodovine Abhazije), začela na podlagi svojevrstnega dramatičnega nesporazuma: Abhazijce so želeli »osvoboditi« (kot tudi ves imperij) tlačanstva, vendar se narod nikakor ni počutil nesvobodnega in je reformo sprejel kot globoko žalitev. Posledica tega je bilo veliko preseljevanje v Turčijo in abhazijsko prebivalstvo se je v letih 1866–1867 takoj zmanjšalo z 79.190 na 64.933, kar pomeni, da se je preselilo več kot 14 tisoč ljudi.⁴ Ruske oblasti niso preprečevale, temveč so, na

4 Glej: Dzidzarija, G. A. *Narodnoe hozjajstvo i social'nye otnošenija v Abhazii v XIX veke*. Suhum, 1958. S. 483.

žalost, še spodbujale preseljevanje dela naroda (muhadžare so namreč šteli za zavestno sovražno moč), vendar moramo opozoriti tudi, da tega niso preprečevali tistim, ki so se kmalu želeli vrniti (takšnih pa ni bilo tako malo).

Ne glede na tragedijo preseljevanja je bila zgodovinska izbira opravljena. V uredniškem članku časopisa Abhazija (št. 3 za leto 1994) je nedvoumno zapisano: »Tako je očitno usojeno, da je abhazijski narod lahko močan, ima blaginjo in cveti le skupaj z Rusijo, le pod krilom njenega dvoglavega orla. O tem priča zgodovina sama. /.../ Abhazijski narod je izbral po dolgem razmisleku in mučnem iskanju resnice.«

Nekaterim bi se lahko zazdelo, da je odgovorna in globoka beseda »narod« v citiranem besedilu uporabljena zaradi učinka, vendar bi bila takšna trditev nepravilna. Presodite sami: več kot šest desetletij je bila Abhazija po Berijevi volji »neločljiv del« Gruzije. Vendar pa kot primer navedimo pomembne podatke: ruski jezik dobro zna 75.967 Abhazijcev (81,4 odstotka), gruzijskega pa le 1.452 Abhazijcev (1,5 odstotka!). Že to dejstvo priča o narodovi izbiri, saj ne gre le za neke posamezne osebe ali skupine.

Ni izključeno, da je predvsem to dejstvo spodbudilo »poveljnika vojske Gossoveta (Državnega sovjeta – op. prev.) Gruzije v Abhaziji« Karkarašvilija, da je 25. avgusta 1992 v suhumskem televizijskem središču, ki ga je zavzel, podal nezaslišano izjavo: »Od vaših (tj. Abhazijcev – V. K.) bo umrlo vseh 97 tisoč, ki bodo podpirali odločitev Ardzinbe. Želel bi svetovati g. Ardzinbu osebno: ne ravnajte tako, da bo abhazijski narod ostal brez potomcev.«

Skrajno žalostno je, da ta uradna izjava pooblaščenih oseb Ševarnadzeja ni povzročila močne uradne obsodbe Rusije in vsega sveta. Celo Hitler in njegovi pajdaši niso nikoli izjavili javno, da nameravajo v celoti uničiti neki narod

(predvsem je bil načrt »dokončne rešitve judovskega vprašanja«, ki so ga sprejeli leta 1942, skrajno zaupen in smo zanj izvedeli šele po uničenju fašistov).

Če bi Zahod resnično upošteval svoje glasne deklaracije, bi moral po tej izjavi (ki je gruzijska oblast nikakor ni obsodila) Ševarnadzejev režim razglasiti za nezakonit.

Vsak pošten človek, ki bi se nad to izjavo gruzijskega »poveljnika« vsaj malo zamislil, bi nedvomno opustil idejo kakršne koli pravice tbilisijskega režima do vladanja Abhaziji. Ali lahko tisti, ki so pripravljeni uničiti celoten narod, ki živi na tem območju, sploh zahtevajo nadvlado nad njim?

Čečenija: povsem drugačna usoda

Ko danes razmišljamo o Abhaziji, ne moremo mimo vprašanja o Čečeniji, saj mnogi skušajo njen upor proti Moskvi razlagati v bistvu enako kot abhazijski upor proti Gruziji. To priča predvsem o dolgi nadvladi dogmatičnega mišljenja, ki je skušalo vse pojave povzeti z enim imenovalcem. Čeprav dobivamo na takšna ali drugačna vprašanja popolnoma nasprotujoče si odgovore, se razumevanje zgodovinske resničnosti nikakor ne pogloblja, saj položaj ene abstraktne sheme preprosto prevzame druga.

Moje zanimanje za Abhazijo me je pripeljalo do preučevanja Kavkaza v celoti, predvsem tudi Čečenije. Še bolj pa zato, ker je moj najboljši prijatelj, znameniti ruski pesnik Anatolij Peredrejev (1934–1987) preživel svoje otroštvo in mladost v Groznm, se poročil s Čečenko, ki je odraščala v izgnanstvu, stalno prevajal čečenske pesnike, se družil z njimi in sploh živel med Moskvo in Čečenijo. Prek njega se čečenskega načina življenja nisem dotaknil le z razumom, ampak tudi z dušo.

Razmišljanja o Abhaziji in Čečeniji nas hočeš nočeš privedejo do sklepa, da imamo pred seboj popolnoma različni zgodovinski usodi, ki ju seveda ne moremo povzeti z nekim skupnim imenovalcem današnje situacije.

Umestno je, da začnemo s tem, da – če se Abhazija tradicionalno bori za svojo nacionalno suverenost in svoj nacionalni obstoj – za Čečenijo nekaj takšnega nikakor ni značilno, četudi nas mnogi skušajo prepričati o nasprotnem. Najverjetneje bi me spomnili na Šamilovo obdobje. Vendar pa je Šamil (kot tudi vsi njegovi predhodniki) skušal ustvariti za ves Kavkaz *enotno* islamsko in ne nacionalno državo. Njegove moči so bile usmerjene v celotno *zlitje* vseh raznovrstnih severokavkaških plemen.

Takoj moramo reči, da je bilo nekaj takšnega težka ali celo nemogoča naloga, saj so bili poleg bistveno različnih kavkaških narodov na področju Šamilovega delovanja tudi turški in iranski narodi. Poleg tega pa veroizpoved kavkaških narodov ni bil le islam, temveč tudi krščanstvo, pa tudi svojevrstne judovske in poganske vere.

Številna dejstva jasno pričajo o tem, da se je Šamil na ozemljih, ki jih je nadzoroval, neprenehoma boril proti *nacionalnim* težnjam in se celo trudil, da bi nekako odstranil nacionalne razlike. O tem je poleg drugih pisal tudi uspešni sin abhazijskega naroda Efrem Ešba v svojem delu Oris zgodovine kavkaške vojne (objavljeno je bilo v knjigi Aslanbek Šeripov, ki je izšla leta 1927 v Groznej). E. A. Ešba, kvalificirani raziskovalec, ki se je šolal na moskovski univerzi, je z začudenjem pisal o tem, »kako vztrajno je Šamil rušil plemenske meje in si prizadeval za enotnost med gorjanci. Šamil je Čečene prisilil, da so svoje hčere poročali z Lezgini in obratno, da bi tako sorodstveno povezal plemeni. Šamil je odkrival /.../ svoj neposredni internacionalizem.« Zadnji termin ni najbolj

umesten, vendar pa je glavni pomen Šamilove politike označen pravilno. V zvezi s tem moramo opozoriti, da je Šamil tisoče *Rusov*, ki so sprejeli islam – prebežnike ali ujetnike –, razglasil za enakopravne državljane svoje države.

Šamil je tako nadaljeval z linijo, ki jo je začrtal že njegov daljni predhodnik, ki je vladal petdeset let pred njim – šejk Mansur (Ušurma). E. A. Ešba citira pričanje Mansurovega sodobnika Davlet-Šina o njem: »Propagira zlitje vseh sovražnih kavkaških plemen v enoten narod.«

Popolnoma logično je, da je Šamil neusmiljeno uničeval inteligenco, elito svojih sorojakov Avarcev in drugih kavkaških narodov, saj je najbolj zavestno utelešala *nacionalne* težnje. Namesto izvornih vodij, trdi Ešba, je Šamil »v Čečeniji ustvaril umetno tvorbo 'naibov' (okrožni vladarji – op. prev.), povrh vsega še tujcev«, torej pripadnikov drugih narodov. Bistveno je prav to, da ne obstajajo podatki o nezadovoljnosti Čečenov s to »internacionalno« Šamilovo politiko. Njihovo strinjanje pojasnjujejo očitno z dejstvom, da v Čečeniji sploh ni bilo (kar je načelna razlika v primerjavi z Abhazijo) tradicije *nacionalne državnosti*. Čečenov očitno ni skrbela perspektiva, ki jih je čakala v državi, ki jo je ustvarjal Šamil in kjer naj bi se mnogi različni narodi zlili v nekaj enotnega, kar bosta oživljala islam in ustrezna socialna ureditev na temelju šeriata in ne nacionalna ideja.

Zdaj pa se dotaknimo vprašanja o vključevanju Čečenije v sestavo Rusije. Na žalost se v zavesti mnogih ljudi to vprašanje upodablja takole: Rusija se je odločila, da bo zavzela Čečenijo, začela se je dolga junaška borba Čečenov za nacionalno suverenost, predvsem za časa Šamila, vendar pa so ta odpor zatrle ruske moči, ki so bile v premoči.

V resnici ni bilo tako. O tem priča leta 1981 v Grozнем izdani zbornik člankov visokokvalificiranih čečenskih

zgodovinarjev Medsebojni odnosi narodov Čečeno-Ingušetije z Rusijo in kavkaškimi narodi od 16. do začetka 20. stoletja. Nekdo se lahko takoj domisli in reče, da so tedaj prisilili zgodovinarje, naj pišejo neresnice. Vendar podlaga zbornika niso izmišljotine, temveč izvirni *dokumenti*, iz katerih lahko razberemo, da so se posamezni deli Čečenije že tri stoletja pred Šamilom začeli priključevati Rusiji, saj je to ustrezalo interesu prebivalstva.

Do osemdesetih let 18. stoletja, torej več kot petdeset let pred Šamilom, se je priključitev Rusiji končala. Poleg tega Šamilovo gibanje v nobenem pogledu ni predstavljalo boja proti priključitvi Čečenije Rusiji, temveč *vstajo* na podlagi socialnih in verskih idej. Podobne vstaje so potekale v 17. in 18. stoletju v izvorno *ruskih* regijah carstva, med drugimi tudi vstaje z izrazito religiozno usmeritvijo (kot npr. staroobredna vstaja v Soloveckem samostanu, 1668–1676). V zvezi s tem je popolnoma razumljiva odločilna vloga *ruskih* prebežnikov v Šamilov tabor. Šlo je za svojevrstne pristaše Pugačova (ne pozabimo, da so tudi v vstaji Pugačova skupaj z ruskimi Baškirci sodelovali Tatari in drugi narodi Rusije in ravno tako so se Šamilu pridružili Rusi).

Zato današnji ideologi nacionalne čečenske države zavedno neupravičeno povzdigujejo Šamila kot svojega predhodnika. Popolnoma je jasno, da bi *danes* Čečeni, Avarci, Osetinci, Kumiki, Kabardi, Čerkezi, Karačaji in drugi neizpodbitno zavrnilo projekt svojega zlitja v enoten »kavkaški narod«.

Ne smemo niti mimo dejstva, da si Rusija, ne glede na vse mogoče ugovore, ni zadala naloge »unifikacije« narodov, ki jo naseljujejo. V določeni meri se je to izvajalo le z Ukrajinci in Belorusi, vendar le zato, ker so jih mnogi oblastniki šteli v bistvu za Ruse (celo v priročnikih so tedaj navajali skupno

število »Rusov«, šele nato število Velikorusov, Malorusov in Belorusov). Kar zadeva druge, neslovanske narode Rusije, ni bilo nikakršnih poskusov, da bi jih porusili. Sicer je obstajala težnja, da bi sprejeli pravoslavno vero (ali da bi jo vsaj okrepili, kot se je zgodilo v Abhaziji), vendar so v te namene Biblijo prevajali v nacionalne jezike.

Naj tu opozorim na resnično nenavaden paradoks. Rusiji stalno očitajo in jo obtožujejo, da je za razliko od, recimo, glavnih zahodnoevropskih držav (Velike Britanije, Francije, Nemčije, Italije in Španije) v svojo sestavo vključevala množico narodov. V tem pogledu Rusija ne zasluži očitkov, temveč pohvale. Tisti, ki Rusiji očitajo njeno večnarodnost, preprosto ne poznajo ali celo nočejo poznati resnične zgodovine zahodnoevropskih držav.

Gre za to, da si celo s popolnoma teoretičnega vidika, torej brez posebnega preučevanja vprašanja, lahko predstavljamo, da bi zaradi življenjsko ugodnih zahodnoevropskih podnebnih pogojev, pa tudi zahvaljujoč redki reliefni raznolikosti, ki zahodnoevropsko ozemlje deli na množico posameznih relativno zaprtih področij, Zahodno Evropo morala naseljevati množica različnih narodov.

In res: pred obdobjem konsolidacije glavnih germanskih (Angleži in Nemci) in romanskih (Francozi, Španci, Italijani) narodov, ki so ustvarili največje zahodne države, je na teh ozemljih živelo veliko različnih narodov in plemen (keltskih, ilirskih, baltskih, slovanskih itd.). Nič manj kot na ozemlju Rusije. O tem se lahko prepričamo, če se vsaj malo seznanimo z etnično zgodovino Anglije, Francije, Nemčije itd.

Vendar so bili »tujci« v procesu razvoja navedenih držav ali povsem izbrisani z zemeljskega obličja ali pa so se ohranili kot svojevrstne etnične redkosti, ostanki daljne preteklosti, ki že skorajda niso poznali več svojega jezika. Tako

so keltski Škoti, ki živijo na britanskem otočju, svojčas tekmovali z Angleži tako v političnem kot tudi kulturnem pogledu, danes pa so Škoti bolj pojav zgodovinskega spomina kot živ narod.

Najpomembnejši med baltskimi narodi, najpomembnejši z vidika zgodovinske vloge in kulture, je bil do 18. stoletja delno ponemčen, delno uničen in celo samo ime je prešlo – čeprav zveni neverjetno – na najbolj bojevit del Nemcev (Prusi). Nikakršnega dvoma ni, da bi prav tako ostala le ime na od njih, če bi bili Litovci in Latvijci stoletja pod Nemčijo.

Na severozahodu Francije so se ohranili (kar ve le malokdo) ostanki samobitnega in kulturnega keltskega naroda. Gre za Bretonce, ki so imeli lastno pismenost že v osmem stoletju. V skladu z različnimi izračuni je bilo od petsto tisoč do milijona Bretoncev ubitih med veliko francosko revolucijo, katere ta narod ni priznaval (še danes obsojajo njegov upor in ga označujejo za »reakcionarno Vandejo«).

Pri tem seveda ne moremo govoriti o usodi *več deset* narodov Zahodne Evrope, ki so skorajda ali popolnoma izginili pod močnim pritiskom glavnih zahodnih narodov. Naj povem le še to, da se je v vstaji poljske države leta 1918 in, še bolj, leta 1945 izkazalo, da na ozemljih, ki so bila od konca 18. stoletja priključena Nemčiji in Avstriji, Poljakov skorajda ni bilo več, medtem ko jih je bilo na ozemljih, ki so bila priključena Rusiji, veliko več kot za časa »delitve Poljske«.

Popolnoma upravičeno lahko trdimo, da današnja *večnacionalnost* Rusije nedvomno priča o njenih pozitivnih lastnostih.

Nikakor si ne zatiskam oči pred dramatičnimi in tragičnimi obdobji v zgodovini narodov, ki naseljujejo Rusijo. Odločno ugovarjam le proti propagandistični formuli »Rusija je ječa narodov«. Tisti, ki jo razglašajo, bi morali, če bi bili

pošteni, glavne države Zahodne Evrope označiti za »pokopališča narodov«. Resnično me jezi dejstvo, da Rusiji, v katere osrednjem delu živijo in rastejo mnogi različni narodi (Tartari, Mordvini, Baškirci, Udmurti, Čuvaši, Komijci, Marijci idr.), očitajo prav to. Torej pridemo do sklepa, da bi bila Rusija »nedolžna«, če bi – enako kot zahodne države – izbrisala druge narode.

Umestno je, da se ob tem zatečemo k eni od epizod iz zgodovine abhazijske kulture. Sin velikega Dirmita Gulia, Georgij, je v svoji knjigi pripovedoval, kako se je njegov oče na začetku ustvarjalne poti posvetoval z ruskim uradnikom S. A. Alferovom, ki je v Abhaziji upravljal ljudsko izobrazbo, in ga spraševal o možnosti ustvarjanja abhazijske literature.

Po besedah Georgija Gulia je S. A. Alferov izjavil »spoštujem to državo in njen narod«, nato pa dodal, da dvomi v to, da bi Dirmit Gulia lahko uresničil svoje sanje in rekel: »Majhni narodi se navadno asimilirajo z Velikorusi. Ta proces je v civiliziranem imperiju neizogiben.«

»Stepan Aleksandrovič,« ga je prekinil Gulia, »prosim, ne govorite z mano, kot da se nahajava na srečanju pravih Rusov«.

»Dragi, preveč vas spoštujem, da bi bil užaljen. Naj mimogrede omenim, da je zveza pravih Rusov posvečena zveza.« Georgij Gulia je pojasnil, kaj pomeni »zveza pravih Rusov«. Gre za »reakcionarno organizacijo« in v njegovi pripovedi je Alferov predstavljen kot ruski nacionalist, ki je bil proti ustvaritvi nacionalne abhazijske kulture.

Ni izključeno, da je »reakcionar« Stepan Aleksandrovič resnično menil, da je v prihodnosti neizogibna rusifikacija majhnih narodov. Vendar pa Georgij Gulia, na žalost, ni napisal svoje pripovedi o tem, kar je znano že širše. Ne glede na svojo napoved je Alferov stalno in vsestransko *podpiral*

razvoj abhazijske nacionalne kulture. O tem so pisale tudi znane osebe abhazijskega razsvetljenstva v predrevolucijskih letih A. I. Čukbar, N. S. Patejpa in A. M. Čočua, kar lahko zasledimo v poznejših delih abhazijskih zgodovinarjev in filologov G. A. Dzidzarija, V. P. Pačulije, H. S. Bgažbe, V. H. Kondžarije idr.

Alferov je razširjal abhazijske knjige, bil urednik številnih prvih abhazijskih knjig (med drugim tudi tistih, ki jih je pomagal napisati D. I. Gulia) in je celo sam napisal »metodična navodila« za berilo v abhazijščini za abhazijske šole, ki ga je napisal njegov stalni sodelavec A. I. Čukbar.

Značilno je, da je suhumski sovjet, ki so ga po februarški revoluciji vodili Gruzijci, S. A. Alferova izgnal iz Abhazije.⁵

Menim, da primer S. A. Alferova veliko pove o vlogi Rusov v usodi majhnih narodov, ki živijo v Rusiji.

⁵ Glej: Dzidzarija, G. A. *Očerki istorii Abhazii, 1910–1921*.